

İlahiyatçıların Din Söylemi

ALİ BARDAKOĞLU
PROF.DR., MARMARA Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ
abardak@hotmail.com

Giriş

Din söylemini, din adına konuşmak, din üzerine konuşmak ve bir şeyi dinle ilişkilendirmek şeklinde üç gruba ayırmak mümkün ise de, İslam dini açısından birinci ihtimal varid değildir. Zira dinin vaz'ı Allah'a, onun tebliğ ve açıklaması Resulü'ne aittir; Tanrı adına açıklamada bulunabilen bir din adamları sınıfı baştan reddedilmiştir. Böyle olunca, din söylemini, din üzerine konuşmak ve hâdiseleri dinle ilişkilendirmek şeklinde iki şıkka indirmek gerekir. Birincisi, dinin ana öğretisinin tanıtımı, ikincisi ise dinin dolaylı ilgi alanlarının tespiti ya da üretilmesi anlamına gelir.

Din,ecessüs ve tefekkürü sınırsız, fakat hayatı, bilgilenme ve erişme imkanları sınırlı insana fizik âlemin ötesini, reel ve rasyonel olanın bir başka yüzünü tanıttığı için, öteden beri her insanı farklı şekillerde de olsa yakından ilgilendirmiş, sadece dindarların, din adamlarının ve din bilimiyle uğraşanların değil, hemen herkesin düşünce ve söyleminin ana konularından birini teşkil etmiştir. Bunun için de, dini anlamak kadar, değişik kesimlerin din söylemlerini sınırlı birkaç tespitle tanıtmak da belli zorluklar taşır. Özellikle dinî ilimlerin kendine özgü geleneğinden kopup, inkıtarlar sonrasında beslenme kaynağı ve yöntem sorunlarıyla karşılaşan; ayrıca, modern bilimlerin ortasında kendisine yol açmaya ve yer edinmeye çalışan ülkemiz ilahiyatçılarının¹ din söylemleri üzerine söz söylemek daha zordur. Bunun bir sebebi, bu alanda özeleştirici ve iç denetim gele-

¹ Burada 'ilahiyatçı' tabiriyle, formel bir ölçüt olarak İlahiyat fakültelerinin akademik kadrosunda görev yapanlar kastedilmektedir.

neğinin henüz tam yerleşmemiş, hatta kendine özgü şartları bulunan otorite oluşumunun bunu neredeyse gereksiz kılmış olmasıdır.² Zorluğun bir sebebi de, dinle ilgili tarihsel ve kişisel tecrübeden, içinde bulunulan mahalli ögelere ve dış beklentilere kadar birçok unsuru bilim ortamına taşımaya çalıştığı için, bu alandaki söylemin geniş bir yelpazeye sahip olması ve kuşatıcı tespitte bulunmayı âdeta intkâfî kılmasıdır. Bununla birlikte, bu alanda mevcutlar üzerinde gözlemlerde bulunmak ve bunlardan hareketle deneme türünde de olsa, bazı sonuçlara varmak, bir çözüm önerisi iddiası taşımaksızın, en azından problemleri görmek ve muhtemel gelişmeleri kestirmek açısından yararlı olacaktır.

Burada öncelikli olarak, bir dini doğru tanımanın, dinî hayata ilişkin gelişmeleri yakından ve doğru izleyebilmenin yolunun yüksek din eğitim ve öğretiminden geçtiğini, fert ve toplum olarak İslam ülkelerinin buna daha acil ihtiyacının bulunduğunu, bu olmadığında dinî yönelişlerin ve değerlerin her fırsatta yanlış amaçlara alet edilebileceğini ve dinin barış yerine kavga ve kargaşa nedeni kılınabileceğini belirtmek gerekir. Gerçekten de dinî yöneliş ve din etrafındaki oluşumlar reel bir durum olup; doğru olan, bu olguyu yok saymak değil, dinin insan unsurunun inşâsındaki vazgeçilmez önemini farkına varıp onu toplumsal gelişmenin dinamiklerinden biri yapabilmektir. Bunun yolu elbetteki din olgusunu bilimsel yöntemle ele alıp üzerinde fikir üretmekten, geniş bir özgürlük içinde konuları tartışıp bilim süzgecinin tabii süreç içinde ayıklama yapmasına fırsat vermekten geçer. Bu durum ülkemiz için daha öncelikli bir konudur. Sevinerek ifade etmek gerekirse, ülkemizde dinî söylemin ilahiyat fakültelerinin akademik gelişmelerini tamamlamasına paralel olarak bilimsel bir seviye kazanmaya başladığı, dinin bireysel ve toplumsal huzura katkı sağlayıcı yönünün daha ön plana çıktığı ve her geçen gün yeni yeni olumlu adımların atıldığı, hatta bu yönüyle diğer İslam ülkelerine öncülük edebilecek bir seviyenin yakalandığı görülmektedir. Ancak, konunun bu yönünü ayrı bir çalışmaya bırakıp, bu yazıda ilahiyatçıların din söyleminin günümüzdeki bazı sorunlarına değinmeyi, böylece özeleştiriyi yapmanın sayısız faydalarından

² Bu makale başlangıçta dipnotlu olarak yazılmış, yapılan tespit ve eleştirilerin ilahiyatçıların eserlerinden ayrı ayrı örneklendirmesinin yapıp her bir isnadın kaynağı gösterilmişti. Ancak, verilecek her bir örnek ve dipnotun lüzumsuz polemiklere ve kırgınlıklara yol açacağını ve ortaya çıkaracağı huzursuzluğun yazının asıl maksadını gölgeleyeceğini düşündüğümünden, yazıyı dipnotlarını çıkararak yayımlamayı daha uygun buldum. Çünkü böyle bir yazıyı kaleme almaktan asıl maksadım, eleştiride bulunmanın avantajını kullanarak insanları teşhir ve rencide etmek değil, ilahiyatçıların din söylemine ilişkin bir durum tespiti yaparak ve özeleştiriye bulunarak daha sağlıklı bir söylemin yerleşmesine katkı sağlamaktır. Sorunların örneklendirmeler yapılarak ayrıntılı şekilde tartışılmasını ise, dini anlama ve anlatım yöntemi konusunda telifini düşündüğüm daha geniş bir çalışmaya bırakmak istedim. Kaldı ki, bu yazıda değinilen hususlar, yapılan isnat ve tespitler ve turnak içinde alıntı olarak verilen ifadeler, ilk planda kamuoyunun yakından tanıdığı belli bir grup popüler ilahiyatçıya ait gibi durmakta ise de, esasen daha geniş bir tabana sahiptir. Bu nedenle, eleştirilerin belli şahıslar üzerinde yoğunlaştırılması ve belli isimlerin ön plana çıkarılması haksızlık olacaktı. Ayrıca, ilahiyatçıların söylemine âşina olan kimselerin burada aktarılan gözlemlerin doğruluk derecesini ölçmekte ve isimlendirmesini yapmakta çok zorlanmayacak olması da, yazıyı dipnotsuz yayımlama yönündeki tercihimin kolaylaştırıcı bir unsur olmuştur.